

lišnosti přes téma odlišnosti mezi ženami až k tématu vícenásobně se protínajících odlišností. Vždy představuje strany probíhajících teoretických (a samozřejmě i prakticko-politických) sporů a ukazuje, že se pokaždé obě strany dopouštějí analogických chyb tím, že se snaží striktně oddělovat problémy, které pramení z analytického odlišení politiky uznání a přerozdělování. Na pozadí těchto diskusí amerického feminismu posledních desetiletí navrhuje feministickou kriticko-teoretickou koncepci spravedlnosti kombinující antiesencialistický multikulturalismus s bojem za sociální rovnost. Takový přístup je jejím východiskem při konstrukci radikálně-demokratické teorie, která je výrazně náročnější, než je aktuálně existující reálná demokracie kapitalismu s volným trhem.

Jak jsem již naznačil, Fraser se snaží vyznačit prostor pro diskusi nad tématem postvestfálské¹ teorie spravedlnosti, která by byla schopná se teoreticky vyrovnat s faktickým oslabením národního teritoriálního státu vlivem globalizace (otázkou je, zda byl tento stát někdy vůbec schopen skutečně dostát požadavkům spravedlnosti). V tomto kontextu se Fraser zabývá kritickou analýzou pojmu veřejnosti a zároveň konstruuje zmíněnou třetí rovinu vlastní teorie spravedlnosti. V analýze veřejnosti se Fraser zabývá klasickým pojetím Jürgena Habermase, které demaskuje jako zcela podřízené představám o fatalitě vestfálského rámce (konkrétně např. ukazuje, že konstruovat adresáta veřejnosti jako teritoriální stát se suverenitou je v *postvestfálském modelu disgregované suverenity* empiricky i teoreticky nedostatečné). Konstatuje, že Habermasovo pojetí veřejnosti není dnes již adekvátní a je třeba rozvinout nové kriticko-teoretické pojetí postvestfálské veřejnosti. (Zde je třeba ocenit rozlišení veřejností na slabé a silné, které postihuje kategoriální rozdíl v politickém vlivu různých veřejností: jako silné totiž Fraser označuje ta veřejná fóra, která jsou schopná nejen formovat názory, ale také je přetavit v zákony, a tedy v administrativní moc; řadí sem např. parlamenty.) V tomto kontextu se zabývá především normativní legitimitou a po-

litickou účinností veřejnosti. Její legitimita je mimo vestfálský rámec zpochybněna především tím, že není vůbec jasné, kdo se vlastně má účastnit diskuse. Fraser v tomto kontextu navrhuje opětovné užití principu všech dotčených, který říká, „[...] že tím, co z nějaké skupiny činí spolučleny veřejnosti, není společné občanství, nýbrž jejich společné zapojení v komplexu společných struktur a/nebo institucí, které ovlivňují jejich život“ (s. 144). Z hlediska politické účinnosti veřejnosti je největším problémem nutnost nalézt pro veřejnost nové adresáty, neboť teritoriální státy ztratily vlivem globalizace reálný vliv na ekonomiku, stav životního prostředí i bezpečnost svých občanů. Koncepce postvestfálské veřejnosti musí tedy splnit dvojí úkol: „[...] na jedné straně vytvářet transnacionální formy veřejné moci, a na druhé straně je učinit odpovědnými novým, transnacionálním veřejnostem“ (s. 148).

Obecně je hlavním zaměřením Fraser její vlastní teorie spravedlnosti, kterou sama pod vlivem globalizace reformuluje jako teorii *postvestfálské demokratické spravedlnosti*. Uvědomuje si, že diskuse o spravedlnosti byly vždy vedeny v rámci teritoriálních států a že takové vymezení není dnes dostatečné (stačí si plně uvědomit důsledky unilaterální politiky velmocí na občany svévolně napadených států bez toho, že by tito občané mohli spolurozhodovat o věcech, které se jich týkají). Fraser rozšiřuje dvojdimenzionální teorii spravedlnosti o politickou dimenzi reprezentace proto, že si uvědomuje dvojí význam politického. Uznání i přerozdělování jsou svým způsobem politické, ale Fraser chce touto třetí rovinou konceptualizovat specifický význam politického jako konstitutivního prvku vyjednávání sporů (státní jurisdikce, pravidla) v oblastech uznání a přerozdělování. V tomto kontextu hovoří především o chybně vymezeném rámci jako specificky politické nespravedlnosti spočívající v nesprávném vyloučení některých z rovné participace (zde se opět objevuje základní pozice Nancy Fraser spočívající v principu participační parity). Vymezení rámce je potom vůbec nejdůležitějším aspektem sociální spravedlnosti.

Druhá část konference měla spíše podobu tvůrčího semináře, odehrávajícího se pod vedením představitelů hnutí LOM (Liga otevřených mužů) – Martina Járy a Michala Vybírala. Je jistě velmi pozitivní, že LOM spolupracuje s feministickými organizacemi, jako je Nesehnutí nebo Aperio, díky čemuž se včleňuje do snah o rovné postavení mužů a žen v rodině, přičemž aktivní účast otců na péči o děti je jednou z cest, jak dosáhnout větší rovnosti. Přesto se otcovství v podání LOMu stává oslavovanou až deifikovanou institucí. Aktivní otcovství je představováno jako ideál hodný následování do takové míry, že se stává výjimečným aktem nebo hrdinstvím. V těchto odstínech uvažování o otcovství hrozí, že se instituce otcovství stane opět zdrojem symbolické a mocenské převahy, místo aby docházelo k její nutné dekonstrukci. Jako ilustrace nechť poslouží informace o tom, že LOM pořádá prázdninové programy pro otce a jejich – syny, nikoli pro jejich děti.

RODIČOVSKÁ NA ČESKÝ ZPŮSOB / Zuzana Uhde

Českou politickou scénou hýbe reforma veřejných financí, jejíž součástí jsou i změny v české rodinné politice. Veřejná diskuse mezi politiky a politikami, odborníky a odborníky, zástupkyněmi a zástupci neziskových organizací a podniků o tom, jak by měla rodinná politika České republiky vypadat rovněž s ohledem na cíle Evropské unie, u nás ale zatím téměř chybí. Oddělení Gender & sociologie Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. pod záštitou eurokomisaře Vladimíra Špidly uspořádalo jednodenní konferenci Rodičovská práce nebo rodičovská dovolená? *Slučovací poměr mezi rodičovskou prací a rodičovskou dovolenou nebyl zvolen náhodou. Termín rodičovská dovolená v symbolické rovině degraduje výkon rodiče pečujícího o dítě na volnočasovou, zájmovou a rekreační aktivitu.*

vedlnosti, neboť vlastně strukturuje základní linie vyloučení: jedná se o metanespravedlnost spočívající v nemožnosti vůbec vznášet nároky na uznání nebo přerozdělování. Právě národní stát a mezinárodní systémy (vestfálský rámec) jsou faktickými nástroji nespravedlnosti, neboť znemožňují nebo omezují vznášení transnacionálních nároků na uznání nebo přerozdělování. Jako formy náprav této nespravedlnosti chybného rámce nabízí Fraser v souladu se svou teorií dva postupy: afirmativní a transformativní.² Afirmativní postup je zaměřen na revizi hranic teritoriálních států, přičemž nezasahuje do struktury teritoriálních států obecně. Transformativní přístup naopak chce změnit vestfálské uspořádání změnou konstituování samotných hranic, přičemž v tomto kontextu Fraser opět navrhuje důsledné transnacionální užití principu všech dotčených (hlediskem není geografická blízkost, ale institucionální překryv). Kromě chybného nastavení rámce hovoří Fraser také o další politické nespravedlnosti spočívající v tom, že globální elity a státy si monopolizují právě nastavení rámce (tj. nerovná metapolitická nespravedlnost).³ Její pojetí spravedlnosti je takto radikálně demokratické, neboť odhaluje vnitřní spjatost spravedlnosti a demokracie (politiky).

Teorie spravedlnosti, kterou Fraser nabízí, je ovlivněna, za prvé, její snahou upozornit na význam přerozdělování, který byl v 90. letech oslaben, jelikož sociální a politické teorii dominovaly snahy upozorňovat na problematiku uznání a praktické politiky zase jistá forma „okleštění“ sociálního státu. Nicméně zůstává otázkou, zda její teorie zaměřená na tři roviny spravedlnosti postihuje normativní sociální realitu. Samotný fakt upozadění politických požadavků přerozdělování, ke kterému průběžně docházelo a stále dochází, a potřeba tuto situaci adekvátně posoudit a ohodnotit by neměl vést k jeho teoretickému přecenění. Rozpracování pojmu uznání v dostatečně diferencované podobě může totiž nabídnout shodně politicky silné stanovisko a zároveň poskytnout lepší stanovisko teoretické: např. teorie uznání (Honneth) lépe analyzuje požadavky sociálních hnutí, je-

likož její *neuzavřené* pojetí je připraveno reagovat na dosud ve společnosti (veřejnosti) netematizované formy sociálního strádání. Obdobně lze, za druhé, vnímat i její současný tlak na zařazení politické roviny do své koncepce. Její filosofická intuice je zřejmá: aktuálním problémem lidské společnosti je akutní ohrožení *emancipačních* snah všeho druhu globálním kapitalismem ve chvíli, kdy je lidem strukturálně bráněno rozhodovat o nejdůležitějších aspektech politického uspořádání, o nastavení *rámce*. Demokratické postupy historicky vzniklé v rámci vestfálského národního teritoriálního státu jsou „krátké“ na globální podmínky. Dalšími problémy jsou především rozptýlenost účastníků diskuse transnacionálních veřejností, kteří společně tvoří lid, a to, že adresáty takových kritických výsledků diskusí nejsou administrativní moci národních států, ale nepřehledná směs veřejných a soukromých transnacionálních mocí. V této situaci je problémem číslo jedna skutečně nové promýšlení sféry politiky. Otázkou však zůstává, zda je politika (nebo reprezentace) skutečnou třetí (resp. další) sférou spravedlnosti? Není to spíše tak, že politická sféra je stále jakousi metarovinou, na které se teprve projednávají otázky přerozdělování nebo uznání, a to i přesto, že jde o rovinu pro spravedlnost konkrétním způsobem *určující*? Na druhou stranu je pravdou, že politické ve významu samotné konstituce pravidel vyjednávání představuje specifickou oblast, která je kategoriálně odlišná od politického ve významu boje v rámci rovin uznání a přerozdělování. Ať je tomu ale jakkoliv, sféra politiky prochází strukturální krizí, neboť svůj hlavní úkol není schopná v podmínkách globalizace dostatečně plnit.

Vydání editorsky velice zdařile připravené publikace textů Nancy Fraser je kvalitním počinem rovněž zásluhou překladatelského týmu, kam patřili M. Brabec, A. Kubezcka, Z. Kubišová, Z. Uhde a O. Vochoč. Zde publikované úvahy Nancy Fraser inspirativním způsobem upozorňují na strukturální krizi politiky. Na obecnější rovině je tato kniha komplexním představením jedné ze životaschopných koncepcí

Zároveň ale, pokud nechceme jednoznačně podřídít péči tržním mechanismům, termín rodičovská práce rovněž zcela neodpovídá významu péče pro společnost. Péče totiž není ani jednoduše práce, ani pouhá rekreace, spíše naplnění společenské odpovědnosti a závazku, který by měla společnost náležitě ocenit.

Hned v úvodu Vladimír Špidla, který politickou diskusi o podpoře veřejné péče a rodiny zasadil do kontextu evropské politiky, trefně vystihl, že o celkovém postavení žen ve společnosti zásadním způsobem rozhoduje společenská organizace péče a rodičovství. Zejména s ohledem na cíle EU stanovené v Barcelonské smlouvě Česká republika v zásadních bodech zaostává. Do roku 2010 by měla být ve všech členských státech dostupná veřejná péče pro 33 % dětí mladších tří let a 90 % od tří do šesti let. V České republice je ale dnes v jeslích umístěno pouze 0,5 % dětí do 3 let a roste rovněž počet nepřijatých přihlášek dětí do školek. Jak uvedla Hana Hašková, počet neuspokojených přihlášek do školek se mezi lety 2000 a 2006 zpětinasobil. Z kapacitních důvodů jsou tak ve školkách odmítány zejména přihlášky dětí mladších tří let a těch rodičů, kteří chtějí dítě do školky umístit pouze na omezený čas během týdne. Nicméně, jak dále upozornila Hana Hašková, vzhledem k pokračujícímu trendu rušení veřejných zařízení péče o děti a zároveň předpokládanému růstu porodnosti, vzhledem k tomu, že nyní začínají mít děti silné generace ze 70. let, lze předpokládat, že se nůžky mezi nabídkou a poptávkou po místech ve veřejných institucích péče o děti budou nadále rozvírat. Vzhledem k nedostatečné politické vůli podpořit a motivovat obce ve zřizování adekvátního počtu zařízení pro děti mladší šesti let je rovněž v nedohlednu systematické řešení nedostatečného počtu míst, a to zejména pro děti do tří let. V panelové diskusi se toto téma objevilo jako klíčové rovněž pro zaměstnavatele, kteří mají zájem na dřívějším návratu rodičů po narození dítěte do zaměstnání, nicméně v tom těmto rodičům brání zejména nemožnost umístit dítě do veřejného zařízení péče. Ačkoli velké firmy jsou schopné své zaměstnance a zaměstnankyně-rodiče podpořit, ať již formou dotací na financová-

spravedlnosti, která neulpívá na úvahách odtržených od reality, ale naopak plně respektuje kriticko-teoretický přístup k dané problematice. V kontextu českého politického myšlení je navíc tato kniha prozíravým vhladem do stavu diskuse na daná témata za našimi hranicemi a při pozorném čtení může také ukazovat limity prakticko-politické a teoretické diskuse u nás.

Poznámky

1 Na tomto místě bych rád upozornil, že Nancy Fraser užívá termínu *vestfálský* do jisté míry jako označující synonymum pro *teritoriální* (jednou jsou hlediskem dějiny, podruhé su-

verenita). Někdy tohoto termínu použije z toho důvodu, že taková formulace přesněji vyjadřuje povahu národního vestfálského teritoriálního státu. Termín *keynesiánsko-vestfálský rámec* užívá Fraser tehdy, když chce vedle teritoriality národního státu vyzdvihnout i případné sociálně-demokratické tendence sociálních států v řízení ekonomiky.

2 Obdobně postupuje i v případě rovin uznání a přerozdělování.

3 Poslední formou politické nespravedlnosti je relativně nenáročný problém spočívající v nerovné politické reprezentaci. Jedná se např. o propad hlasů poražených ve většinovém volebním systému.

AKTIVNÍ OBČANSTVÍ ŽEN V KONTEXTU PÉČE / JANA HAMPEJSOVÁ
HOBSON, BARBARA (ED.). 2000. *GENDER AND CITIZENSHIP IN TRANSITION*.
NEW YORK: ROUTLEDGE.

LISTER, RUTH. 2003. *CITIZENSHIP: FEMINIST PERSPECTIVES*. SECOND EDITION.
NEW YORK: PALGRAVE MACMILLAN.

Jak sborník Barbary Hobson, tak také kniha Ruth Lister zkoumají koncept občanství především z genderové perspektivy. Obě odkazují na definici občanství podle T. H. Marshalla: „Občanství je status, který je udělen těm, kteří jsou plně začleněni do společnosti. Všichni, kteří mají status, jsou si rovni s ohledem na práva a povinnosti, na které je status vázán“ (Marshall 1950: 28–29). Obě autorky se také shodují v tom, že na základě sociálně-politických změn, jakými jsou globalizace, migrace a rostoucí význam multikulturní společnosti, je nutné redefinovat pojem občanství tak, aby správným způsobem reflektoval vzájemný vztah práv a povinností. 90. léta minulého století, na která práce obou autorek odkazují, dostala označení jako období globálních ekonomických krizí, které vedly ke snižování sociálních výdajů jednotlivých států. Tyto události měly za ná-

sledek, že odpovědnost za péči se přesunula na jednotlivce a jejich nejbližší, tedy práva a povinnosti související s péčí byly přesunuty na rodinné příslušníky, zejména ženy.

Péče je jednou ze základních dimenzí konceptu občanství. Existují různá pojetí péče v rámci jednotlivých feministických teorií. Například marxistický feminismus upozornil na produktivní charakter domácí práce a péče a kritizoval převládající genderové rozdělení práce na re-produktivní (ženskou) a produktivní (mužskou) práci, jež slouží jako základ genderové nerovnosti. Různá pojetí péče překračují dichotomii veřejného a soukromého a také hranici mezi placenou a neplacenou péčí. Ačkoli se navzájem liší, jsou důkazem toho, že denní péče není limitována pouze soukromými vztahy, ale je hluboce provázána v obou sférách.

ni jiné formy formální péče nebo dotací místních zařízení péče, pro malé a střední podniky to představuje zásadní problém. Tím je celá odpovědnost za péči privatizována, přenechána převážně rodičům a společnost se tak vyvazuje ze své odpovědnosti podílet se na reprodukci společnosti a zajištění péče. Institucionální systém veřejné péče o děti je v České republice navíc komplikován dogmatickou hranicí tří let. Do tří let jsou totiž děti umísťovány v jeslích, které spravuje Ministerstvo zdravotnictví a od tří do šesti let pak ve školkách spadajících pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Péče o děti do tří let je tak medicalizována a nároky na tato zařízení jsou velmi přísná. Žádné vědecké studie ale jednoznačně nepotvrzují hranici tří let jako zlomovou, naopak schopnost dětí pohybovat se v kolektivu bez rodičů je velmi individuální. Zásadním krokem vpřed by tedy bylo sjednocení systému veřejné péče o děti a vytvoření institucí, ve kterých by mohly být v malých kolektivech umísťovány děti jakéhokoli předškolního věku.

Zároveň, jak ukázala Alena Křížková a Marta Vohlídalová, český trh práce je stále nepřátelský k rodičům a vzhledem k převládajícímu tradičnímu uspořádání rolí zejména k ženám s malými dětmi, které jsou jednou z nejvíce ohrožených skupin dlouhodobou nezaměstnaností. Zahraniční zkušenosti přitom vypovídají o tom, že porodnost stoupá, pokud je ženám, na kterých stále leží velká část odpovědnosti za péči o děti a další závislé členy společnosti, umožněn návrat na trh práce. Ačkoli je míra zaměstnanosti žen v ČR relativně vysoká (v roce 2006 bylo zaměstnáno necelých 57 % žen z populace žen od 15 do 64 let), narození dítěte znamená velký pokles zaměstnanosti, v populaci žen s dítětem do šesti let je zaměstnanost téměř o 40 procentních bodů nižší než žen bez dětí. Je to dáno rovněž bezprecedentně dlouhou rodičovskou dovolenou a možností pobírat rodičovský příspěvek až do čtyř let věku dítěte. Taková dlouhá pauza znehodnocuje kvalifikaci žen, zejména v některých rychle se vyvíjejících oborech, a do značné míry komplikuje návrat žen do zaměstnání.

Péče v sobě zahrnuje systémy znevýhodnění, jakými jsou gender, rasa/etnicita a třída. Genderově je péče navázána na hierarchickou dichotomii femininity a maskulinity, v níž je spojována s převážně femininními vlastnostmi, jakými jsou například něha, láska a starostlivost. Protože jedním ze zásadních aspektů péče je emocionalita, která je připisována převážně ženám, je na pozadí hierarchické dichotomie maskulinity a femininity péče podhodnocena. S péčí souvisejí také mocenské vztahy nejen mezi těmi, kdo péči poskytují a těmi, kdo ji získávají, ale také mezi rodiči a dětmi a rovněž mezi partnery navzájem.

Barbara Hobson, editorka sborníku *Gender and Citizenship in Transition*, je profesorkou sociologie a genderových studií na Stockholmské univerzitě a je rovněž ředitelkou komparativních genderových studií při Advanced Research School. Zabývá se především genderem a občanstvím, ekonomickou závislostí žen a sociálním občanstvím. Ruth Lister je autorkou druhé recenzované knihy – *Citizenship: Feminist Perspectives*. Je profesorkou sociální politiky na univerzitě v Loughborough. Pracovala rovněž jako ředitelka nadace Child Poverty Action Group a je členkou komise pro sociální spravedlnost ve Velké Británii. Publikovala řadu článků na téma chudoby, sociálních reforem a občanství žen.

Sborník Barbary Hobson obsahuje deset článků, které byly mimo jiné prezentovány na mezinárodní konferenci v roce 1994 konané ve Švédsku s názvem „Crossing Borders: International Dialogues on Gender, Social Politics and Citizenship”. Hobson vybrala do sborníku články autorek, které se od sebe lišily různými kontexty v různých zemích (za Českou republiku je uveden článek Hany Havelkové *Abstract Citizenship? Women and Power in the Czech Republic*) a kterým se nejlépe podařilo vystihnout otázku: „Jakým způsobem byly genderové hranice občanství pozměněny a k jakým konfliktům tím došlo?” (Hobson 2000: xi). Autorka rozdělila sborník tematicky do tří hlavních částí. V první se autorky zabývají dilematy občanství, jakými jsou například veřejná a soukromá sféra a vztah rovnosti a roz-

dílnosti. Druhá část sborníku zkoumá genderové proměny v postkomunistických a západních evropských zemích, témata inkluze a exkluze a převládající diskurs ve veřejné a soukromé sféře. Poslední část sborníku se věnuje problematice péče.

V první části knihy se Ruth Lister věnuje teoretickému rámci, ve kterém rozpracovává jednotlivá témata a dilemata týkající se konceptu občanství z feministické perspektivy. V druhé části se autorka zabývá rozdělením soukromé a veřejné sféry a poté přechází k praktickým a politickým opatřením. V této části autorka aplikuje teoretický rámec uvedený v první části knihy na politická dilemata, významná pro politické a sociální občanství žen. Lister se v konceptu občanství snaží zkombinovat analytický přístup z politických, sociálních a feministických disciplín s literaturou, která se zabývá problematikou migrace a národních států. Stejně tak jako autorky ve sborníku, také Ruth Lister analyzuje koncepty genderového občanství a doplňuje je o přístup „diferencovaného univerzalizmu“. Diferencovaný univerzalizmus představuje určitý směr v teorii občanství, který kombinuje univerzální požadavky s požadavky na začlenění odlišnosti. „Diferencovaný univerzalizmus je přístup, který se vyznačuje začleněním univerzálního občanství definovaném v odlišnosti“ (Lister 2003: 68). Princip diferencovaného univerzalizmu lze například uplatnit u požadavků žen na rovné občanství s muži. V konceptu univerzálního občanství mohly ženy dosud zvažovat jen dvě možnosti: buď mohly přijmout požadavky univerzalizmu založeného na principu rovnosti mužů se ženami, anebo zvolit opačný směr a vydat se cestou odlišnosti žen od mužů. V obou případech platilo to, že normou je muž a s touto normou občanství je následně občanství žen poměřováno. Kategorie, které se v konceptu univerzálního občanství navzájem překrývají, leží mezi univerzální etikou spravedlnosti a specifickou etikou péče a také mezi ideály nezávislosti a vzájemné závislosti. Z tohoto důvodu se feministické teorie snaží o rekonstrukci univerzálního občanství prostřednictvím plu-

Mezinárodní srovnání by přitom mohlo sloužit jako inspirace pro nastavení české rodinné politiky. Zatímco Sylva Ettlerová z Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí srovnávala vybrané země podle zařazení do Esping-Andersenovy typologie sociálních států, Steven Saxonberg explicitně zdůraznil, v čem by mohl být konkrétně švédský model inspirací pro Českou republiku. Například zavedení otcovské kvóty ve Švédsku vedlo k nárůstu času, který otcové tráví se svými dětmi, dnes se zde otcové podílejí na rané péči až 20 % z celkového času. Jak upozornila Hana Maříková, v České republice je pouze 1 % mužů ze všech osob pobírajících rodičovský příspěvek. Navrhovaná kvóta pro otce v délce jednoho týdne je v tomto směru spíše kosmetickou úpravou. Zároveň, jak padlo v panelové diskusi, může být naopak kontraproduktivní, protože během jednoho týdne péče o dítě může vypadat skutečně spíše jako dovolená než jako časově i fyzicky náročná činnost. Pro skutečné vytvoření bližšího vztahu otce s dítětem je navíc důležité, aby s ním byl po určitou dobu doma sám. Logicky se tedy nabízí strategie kratší doby, po kterou je doma matka, a poté otcovská kvóta, kterou bude čerpat otec v době, kdy matka dítěte bude zaměstnána. Ve Švédsku je rodičovská kratší než v ČR – 13 měsíců a poté čtyři měsíce s fixním nižším příspěvkem. Na druhou stranu je ale mnohem výše oceněna než u nás – až 90 % platu před narozením dítěte (80 % garantuje stát, 10 % je často vyjednáno odbory od zaměstnavatele). Saxonberg v této perspektivě rovněž zhodnotil navrhovanou reformu rodinné politiky v ČR jako možný krok správným směrem, ale zcela nepatrný. Vládní návrh podpory rodin s dětmi na konferenci představila Kateřina Příhodová. Nový český systém ve svých důsledcích vlastně nic nezmění. Bude sice umožněno rychlejší čerpání rodičovské, ale pouze pro ty příjmové kategorie, které dosáhnou mzdy zhruba 16 500 Kč. Zatím rovněž nevypadá, že bude rozšířena kapacita veřejných zařízení péče o děti, takže rodiče dvouletých dětí, kteří se budou chtít vrátit do zaměstnání, s velkou pravděpodobností neuspějí s nalezením místa pro své dítě ve školce. Možnost rychlejšího čerpání rodičovského příspěvku

ralismu a genderové inkluze. „Na místo mužské normy, spojované s univerzalismem, je občanství ztělesňováno diferencovaným univerzalismem, který nabízí rovný status ženám a mužům právě v jejich rozdílnosti“ (Lister 2003: 197). Cílem diferencovaného univerzalismu je skloubení feminismu a multikulturalismu, což bylo hlavním problémem feministických teorií 90. let.

Trudie Knijn, Clare Ungerson a Stina Johansson přispěly svými esejemi k problematice péče do sborníku Barbary Hobson. Trudie Knijn ve své esaji *Racionalizovaná marginalizace péče: čas jsou peníze, že ano?* kritizuje racionalizaci péče ve smyslu tržní efektivity a zároveň propojení péče a femininity a popírání vzájemné závislosti mezi individuui. Podle Trudie Knijn se denní péče ocitá v ohrožení: „[V]šechny formy denní péče jsou vystaveny režimu racionalizace, ztrácejí tak svůj smysl v procesu tržního uvažování“ (Knijn v Hobson 2000: 201). Podobným způsobem upozorňuje i Ruth Lister na koncept péče, který je oproti placenému zaměstnání brán jako druhotný, méněcenný. Pro Lister je klíčovým tématem hodnota péče, kterou získala v kontextu občanství, a pochopení péče jako politického ideálu a zásadní lidské zkušenosti. To znamená takovou hodnotu péče, která by dokázala provázat veřejnou i soukromou sféru. V kontextu sociálního občanství, ve kterém je stále upřednostňován občan s vlastním příjmem před občanem poskytujícím péči, se objevuje problém označení žen za „občany druhé kategorie“.

Stejně jako Ruth Lister, i Clare Ungerson vychází z britského kontextu, ve kterém podle ní neformální péče začíná být čím dál tím více komodifikována. Společné pojítko formální i neformální péče nachází Ungerson v prvku práce a lásky, které obě formy péče zahrnují. Ungerson svůj argument dokládá takto: „Říkat, že se pouze neformální péče týká lásky, je jako tvrdit, že neformální péče je nezbytně lepší – a takový argument je nebezpečný, zejména pro ženy-pečovatelky v domácím prostředí“ (Ungerson in Hobson 2000: 174). Z tohoto důvodu se Ungerson snaží o skloubení for-

mální i neformální péče takovým způsobem, aby se na obě formy péče pohlíželo jako na aktivní činnosti.

Clare Ungerson vychází ve svém článku *Komodifikace péče: současná a budoucí politická opatření* z konceptu tzv. quasi mzdy. Quasi mzda je obdoba mzdy, ale s tím rozdílem, že je obvykle symbolická a nižší, než je stanovená minimální mzda na trhu práce. Stejně jako rodinné příslušnice a příslušníci, tak také dobrovolné pečovatelky a pečovatelé v určitých případech mohou být placeni za vykonanou práci, dostávají tedy quasi mzdu za poskytnutou péči. Nebezpečí této formy mzdy se skrývá v příliš nízkém ohodnocení péče, což může vést k prohlubování genderových nerovností na trhu práce. Navíc není jasná nikdy ani hranice, kdy už za péči platit a kdy ještě ne.

Podobně jako Clare Ungerson termínem quasi mzda, také Stina Johansson se zabývá termínem quasi trh ve svém článku s názvem *Vytratil se snad ráj pro ženy?: Sociální služby a péče na švédském quasi trhu*. Quasi trh představuje místo, ve kterém se slučuje soukromá a veřejná sféra a ve kterém dochází k odměňování poskytovatelek a poskytovatelů péče již výše zmíněnou quasi mzdou. Na quasi trhu existují celkem čtyři možnosti získání péče. Nejzajímavější je pro porovnání možnost poskytování placené neformální péče ve Švédsku s britským kontextem, který v článku představuje Clare Ungerson na příkladu péče o stárnoucí a handicapované občany.

Stina Johansson ve svém článku uvádí, že v 90. letech došlo ve Švédsku ke snížení státem poskytované péče stárnoucím občanům a k jejímu nahrazení neformální péčí blízkými. Toto opatření mělo za následek: „že se snížila poskytovaná pomoc v domácnosti starším ženám ..., avšak pro starší muže zůstala dosavadní péče nezměněna“ (Johansson in Hobson 2000: 252). Autorka z tohoto opatření vyvozuje dva závěry s genderovým podtextem: od starších žen se očekává, že jsou schopné se o sebe postarat samy na rozdíl od starších mužů, a pokud ne, tak se automaticky předpokládá, že se o ně postarají jejich nejbližší, nejčastěji dce-

se tak otevře jen těm zámožnějším, kteří si budou moci dovolit platit soukromou pečovatelku. I v tomto směru tedy logika rodinné politiky odpovídá celé logice reformy veřejných financí – vyšší příjmové skupiny na ní vydělají, zatímco nižší příjmové skupiny na ní prodělají. Nebudou totiž moci využít ani zkrácené formy čerpání rodičovského příspěvku, ani připravované podpory individuální péče nerodičovskou osobou prostřednictvím reformy živnostenských oprávnění a na trhu práce budou i nadále znevýhodněny kvůli nedostatku míst ve veřejných institucích péče o děti. Reforma české rodinné politiky je více než žádoucí, nicméně v podobě, v jaké je v současnosti navržena, neodpovídá principu podpory rovných příležitostí žen a mužů, skutečně flexibilnímu nastavení podpory rodin a pojetí péče jako společenské odpovědnosti, naopak nadále spíše podporuje privatizaci péče a konzervuje tradiční role žen a mužů a nerovnosti ve společnosti. Zároveň nesměruje k naplnění cílů evropské politiky, která by se měla stát alternativou k celosvětově silící neoliberální politice.

ZPRÁVA Z 8. MEZINÁRODNÍ KONFERENCE EVROPSKÉ SOCIOLOGICKÉ ASOCIACE „KONFLIKT, OBČANSTVÍ A OBČANSKÁ SPOLEČNOST“ / Marta Vohlídalová

Ve dnech 3. až 6. září 2007 hostilo skotské město Glasgow v pořadí již 8. konferenci Evropské sociologické asociace (ESA). ESA je sdružení evropských sociologů a socioložek zabývajících se různými oblastmi tohoto oboru. Vedle vědeckých a akademických cílů a snahy vytvářet sítě mezi badateli a badatelkami jsou cíle ESA i politické. Klade si ambice zasahovat do debat o směřování Evropské unie a dění v evropském prostoru. Možná právě z tohoto důvodu bylo pro letošní konferenci vy-